

Mihai Sîrbu

Mihai Sîrbu

**MOTIVUL ODISEIC
ÎN LITERATURA ROMÂNĂ**

Editura UNIVERSITARIA

Craiova, 2024

Referenți științifici:

Conf.univ.dr. Ion Buzera

Lect.univ.dr. Ovidiu Drăghici

Copyright © 2024 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SÎRBU, MIHAI

Motivul odiseic în literatura română / Mihai Sîrbu. - Craiova :
Universitaria, 2024

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1996-8

821.135.1.09

© 2024 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

INTRODUCERE

Apariția mitului, aspecte ale mitului sacru

Mitul, după Mircea Eliade, este cea mai veche stare culturală a minții omenеști și astfel acoperă, în modurile cele mai diferite, aproape toate formele ulterioare ale gândirii. El a turnat în propria-i matrice fapte, evenimente și fenomene reale din spectacolul insolit și enigmatic al lumii, dar care depășeau puterea de înțelegere a spectatorului. Acest spectator era mai totdeauna victimă, beneficiar sau privitor implicat emoțional, nu și fizic, în marginea enigmelor și încifrărilor spectaculare, ce vor fi avut loc. Putem afirma că fantezia oamenilor a pornit întotdeauna de la o realitate la îndemână. Omul nu putea să-și imagineze ansamblul atâtor mistere și enigme, câte încorporează miturile, dacă n-ar fi avut un sprijin în cunoașterea concretă a lumii înconjurătoare.

O mitologie este un ansamblu relativ coerent de mituri, întâmplări care descriu o anumită religie sau un sistem de valori. Cuvântul „mitologie” provine din limba greacă, din fuziunea cuvintelor „mythos („poveste” sau „legendă”) și „logos” („cuvânt”). Dacă există într-adevăr – cum crede și demonstrează Mircea Eliade - un „arhetip-tip”: mitul cosmogonic, „arhetipul unui ansamblu de mituri și sisteme rituale”, acesta devine modelul unic și exemplar al tuturor categoriilor de „creații” posibile. „Toate miturile sunt variantele mitului originii deoarece creația lumii este modelul fiecărei creații”(Eliade, 1978, 346).

În general, miturile sunt opere literare narrative tradiționale care au rolul de a explica diferite fenomene ale naturii, originea omului și a animalelor etc. De obicei, miturile implică prezența unui element sacru, a unor zeități, a unor forțe fabuloase, supraomenești. Miturile se suprapun adeseori cu legendele, diferențele dintre acestea fiind că legendele au un sâmbure de adevăr, în timp ce miturile sunt complet imaginare.

Termenul „mitologie” poate include, eventual, totalitatea miturilor dintr-o cultură sau o religie sau o știință care se ocupă cu reconstruirea, studiul și interpretarea miturilor. Mitologia ca sistem general este elaborată începând din stadiul culturii primitive până în momentul apariției civilizației tehnice timpurii și a formelor ei de gândire teoretică, adică până

atunci când mitologia - ca sistem integral - este absorbită și codificată, integral sau în parte, de religie. Definită dinăuntru ei, subiectiv, mitologia este o încercare globală de cunoaștere absolută a universului, deci o filosofie care include demersul mistic și o știință generală care exclude experimentul și care se constituie în orice cultură primitivă. Marile mitologii se formează, pentru fiecare grup uman în parte, între mezolitic și sfârșitul neoliticului, adică atunci când oamenii își înlesnesc existența printr-un mod de viață nou, cu oarecare confort asigurat, față de riscurile traiului precedent, peregrin și aleator, din civilizația cinegetică și pescărească. În acest cadru au început să se compună epic și primele mituri coerente, a căror datare cronologică este imposibilă.

Miturile apar în societățile primitive când nu au nici un scop artistic în sine, fiind absorbite de cultură, ca o materie primă a ei, în etapele istorice ulterioare, de consolidare a civilizației. Efortul lui Eliade este „de a dovedi că lumea nu-i pustie și omul are o șansă de salvare dacă el știe să valorifice partea spirituală din ființa sa”(Simion,1995,283). Pentru a reda actul acestei manifestări a sacrului, Eliade a propus termenul de hierofanie. S-ar putea spune că istoria religiilor, de la cele mai primitive până la cele mai elaborate, este alcătuită dintr-o acumulare de hierofanii, din manifestările realităților sacre-manifestarea a ceva care este „altfel”, a unei realități care nu aparține lumii noastre - în lucruri care fac parte integrantă din lumea noastră „naturală”, „profană”. Omul modern se simte oarecum stânjenit în fața anumitor forme de manifestare a sacrului, neputând crede că acesta s-ar putea manifesta, pentru unele ființe omenești, în pietre, arbori sau alt element profan.

Lumea modernă pare a fi goală, pustie, iar individul are conștiința solitudinii sale. S-a arătat în numeroase rânduri și trebuie subliniat faptul că orice hierofanie, chiar și cea mai elementară, reprezintă un paradox. Manifestând sacrul, un obiect oarecare devine altceva, fără a înceta însă să fie el însuși, deoarece continuă să facă parte din mediul său cosmic. O piatră sacră este tot o piatră. În aparență, nimic nu o deosebește de celelalte. Pentru cei cărora o piatră li s-a arătat sacră, realitatea sa imediată se preschimbă însă în realitate supranaturală. Cu alte cuvinte, pentru cei care au o experiență religioasă, întreaga natură se poate înfățișa ca sacralitate cosmică, iar Cosmosul, în totalitatea sa, poate deveni o hierofanie. Omul primitiv

credea în realitatea sacrului. Pentru el sacrul este prin excelență real ; tot ceea ce participă la alcătuirea Ființei nu aparține sferei profanului.

Omul arhaic tinde să trăiască în sacru sau în preajma obiectelor consacrate cât mai mult timp, tendință ușor de înțeles pentru primitivi, ca și pentru omul tuturor societăților premoderne, sacrul însemnând putere, raportare la ceva exemplar și, în cele din urmă, la realitate. Puterea sacră înseamnă deopotrivă realitate, dar și perenitate. De aceea opoziția sacru-profan este adesea înțeleasă ca opoziție între real și ireal. Nu se știe prin ce procese istorice și în urma căror schimbări ale comportamentului spiritual omul modern și-a desacralizat lumea și și-a asumat o existență profană, care nu-l ajută să regăsească dimensiunile existențiale ale omului religios al societăților arhaice.

HOMER (a doua jum. a sec. al VIII-lea î.e.n.)

Educatorul Elladei

Din numeroasele biografii ale antichității și alte dispute literare moderne reținem că este mai puțin important să știm cine a fost acest Homer și dacă a compus singur *Iliada* și *Odiseea*, dar că este imperios să înțelegem că toată lumea antică și modernă îl admiră pe Homer, este fascinată de geniul său literar, care a contribuit nu numai la unificarea și afirmarea literaturii eline, ci a stat la baza formării și dezvoltării literaturii universale.

Pornind de la repere de natură conjecturală sau legendară, putem realiza un micromedalion biografic al celui căruia nu i se poate tăgădui calitatea de cel mai valoros poet epic clasic din toate vremurile, întruchipare vie a poeziei epice. Homer s-a născut, cel mai probabil, în Chios, insulă unde au circulat multe legende despre aedul orb și a existat vreme îndelungată „o familie, poate o gintă, poate o școală de rapsozi care se numeau homerizi, susținând că se trag din Homer”(Marinescu-Himu, 1972, 65), dar pretenții la cinstea de a fi insula sau orașul lui natal mai aveau : Smyrna, Kyme, Colofon, Ios, Argos, Atena, etc.. A trăit în a doua jumătate a secolului al VIII-lea, dată fixată în raport cu cel puțin trei criterii : războiul troian, contemporaneitatea lui Homer cu personalități legendare sau literare precum Lycurg, regele legendar al Spartei, Midas, regele legendar al Frigiei, Hesiod etc. și migrația ionică. Conform tradiției, numele său adevărat ar fi

fost Melesigenes, ca fiu al lui Meles, divinitate fluvială și al nimfei Kretheis (Kritheis), care poate să însemne : << cel care poartă de grijă neamului său >>, sau după o altă propunere << cel născut de ziua Melisiilor >>, adică odată cu serbările în cinstea divinității fluviale Meles. În schimb numele de Homer însemna „după unii Orbul, după alții Ostaticul”(Defradas,1968,20). Cecitatea poetului nu este doar un handicap fizic, ci un dar divin, pentru că Homer „a primit din partea cerului o misiune sacră : să-i instruiască pe oameni într-un adevăr, să le arate prin divin o mai mare perfecțiune umană”(Buffiere, 1987, 25). Interpretările și soluțiile oferite de nenumărații homerologi, proveniți din cele mai diverse domenii, nu au condus la rezolvarea „enigmei Homer”, reprezentat în artele plastice ca un bătrân orb, care „nemaivăzând lumea din afară, exprimă viziunile interioare pe care i le inspira divinitatea”(Defradas, 1968, 20). În general, nimeni nu pune la îndoială perenitatea lui Homer, ci dacă acesta ca valoare eternă răspunde mentalității cititorului secolului XXI, pentru care mitologia nu mai constituie un fel de instalare într-un timp sacru și nici nu mai oferă răspunsuri existențiale acceptabile, miturile interesând numai din perspectivă estetică.

Epopaile homerice rămân în primul rând un obiect de studiu de care trebuie să ne apropiem pe cale intelectuală pentru a cunoaște vestigiile unei civilizații dispărute și ale unei sensibilități risipite. O apropiere de aceste monumente istorice cu mijloacele sensibilității noastre moderne, ale idealurilor noastre morale și ale valorilor noastre psihologice ne-ar îndepărta de frumusețea acestei lumi eroice și patriarhale și ne-ar conduce spre interpretări aberante, văzând în eroii homerici niște retori fanfaroni care se opresc în mijlocul luptei pentru a-și povesti genealogia și a se lăuda cu strămoșii, de fapt „simple paiate ale unei regizări divine, paiate nu înconștiente de rolul lor, ci viclenindu-și conștient adversarul pentru a-l ademini în cursa întinsă de zeul complice și spre a-și căuta apoi singuri slava unui eroism fraudulos”(Lovinescu, 1973, 328).

Poemele homerice arată un stadiu destul de evoluat de gândire și reprezentare a umanității și ca atare miturile pierd din caracterul de realitate sacră, la care participă individul. Homer nu a fost nici teolog, nici mitograf și nu și-a propus o prezentare sistematică și exhaustivă a religiei și mitologiei grecești, dar „concepția homerică despre zei și miturile lor este

aceea care s-a impus în lume și a fost fixată definitiv ca într-un univers atemporal de arhetipuri de către marii artiști clasici”(Eliade,1978,140). Ele prezintă un complex de evenimente, precis delimitate ca timp și spațiu, a căror explicație este pusă pe seama puterii și voinței zeilor, care nu reprezintă o simplă plăsmuire poetică, ci „constituie un sistem de forțe, un angrenaj în care ființele omenești sunt prinse împotriva dorinței lor”(Marinescu-Himu, 1972, 89).

Situată în epoca legendară, lumea homerică cerea participarea la acțiune atât a oamenilor cât și a zeilor, în conformitate cu tradiția epică. Planul divin și cel uman se interferează, delimitarea lor neavând contururi precise. Zeii, mult umanizați, își asistă protejații la tot pasul, iau parte la lupte alături de ei, fiind chiar răniți de muritori. Ponderea sporită a planului divin favorizează obiectivitatea specifică genului epic, dar diminuează interesul pentru atitudinea oamenilor față de evenimentele în șuvoiul cărora sunt prinși adesea ca simple instrumente ale lor.

Total dependenți de destinul acaparator, oamenii lui Homer sunt spontani și liberi să trăiască intens clipa prezentă, fie sub forma gloriei obținute prin acte de bravură ca Ahile, fie sub forma aventurilor pitorești, nu numai periculoase, ale îndrăznețului și ingeniosului Ulise, la capătul cărora îl așteaptă un cămin sigur. Ei își dezvăluie fără nici o rezervă simțămintele intime, iar ceea ce nu au spus altora cu voce tare își mărturisesc în sinea lor, încât cititorul află despre ei totul. Mai mult, stilul homeric, care nu lasă nimic în penumbră sau neterminat din ceea ce s-a amintit înainte și prezintă fenomenele perfect rotunjite și vizibile în toate părțile componente, precis determinate în ceea ce privește relațiile temporale și spațiale, înlesnește participarea cititorului la realitatea vieții homerice. Se înțelege că această implicare a cititorului este ușurată de stilul homeric, care cunoaște numai prim-planul, numai un prezent uniform luminat, uniform obiectiv, dar este condiționată de propriul efort de a citi sau asculta textul homeric. Și cum să nu fie prins în mreje cititorul, când Homer, printre lupte și pasiuni, aventuri și primejdii, înfățișează vânători și oștețe, palate și locuințe de păstori, întreceri și spălat de rufe pentru ca eroii să fie văzuți în viața lor de toate zilele, savurând intens prezentul rânduit în datini, peisaj atrăgător și tihnite necesități zilnice. Mai trebuie să facem observația că în ceea ce privește cercul personajelor umane și mișcarea lor politică textul homeric este mai

limitat și mai static, acțiunea desfășurându-se exclusiv în cadrul clasei stăpânitoare prezentată patriarhal și familiarizată cu activitățile de toate zilele ale vieții economice, încât cititorul poate uita că este vorba de aristocrație, cu bărbații care participă la lupte, vânători, ospețe și consfătuiri în piețe și femeile ce supraveghează muncile casnice ale slujitoarelor lor. Deși muritorii sunt dependenți de voința și capriciile zeilor, acționează spontan și cu o anumită libertate, care poate să surprindă cititorul.

Ne propunem să convingem că Ulise este cel mai actual și cel mai apropiat erou de omul modern al secolului al XXI-lea dintre personajele homerice, arătând cât de minunat este descris în primele patru cânturi ale *Odissei* cu ajutorul epitetului, apoi cum transformă niște sancțiuni și prohibiții care au fost definite atât de divers prin substantive ca : isprăvi, peripeții, aventuri, rătăcirii, încercări, ispitiri etc. în cânturile V- XII în tot atâtea acte de bravură. Deși este prezentat într-un interval de timp lung, zece ani de război greu și alți zece ani de peregrinări primejdioase prin lume înfruntând forțe ostile și intolerabile, Ulise nu are o dezvoltare biografică propriu-zisă, ceea ce nu înseamnă că lipsesc informații din copilărie și primii săi ani de adolescență, ca în episodul cu cicatricea. Chiar și îmbătrânirea fizică este ascunsă de numeroasele intervenții ale zeiței Atena, care îl face să pară bătrân sau tânăr după împrejurare. Exceptând această transformare corporală, nu mai există altceva indicat, nici măcar vag și Ulise este la întoarcerea sa la fel ca atunci când părăsise Itaca și găsește o Penelopă neschimbată și un fiu maturizat, așa cum un copil crește și devine tânăr.

Vom urmări succesiv epitele folosite de zeița Atena și atotputernicul său părinte Zeus, apoi de pământenii Telemah, Nestor, Menelau și Elena, care vor pune în evidență importanța adjectivelor descriptive în textul homeric.

Zeița Atena combină adjectivele prin care Ulise apare ca model de forță, vitejie și inteligență precum : înțeleptul, dibaci și vrednic, bărbat firesc, îndemânatic la faptă și la greu cu adjectivele : bietul, nenorocitul, prea-mult-pățitul prin care se sugerează și opoziția dintre virtuțile și suferințele venite odată cu rătăcirile sale impuse, nu dorite de erou. Zeus apreciază pietatea lui Ulise, „omul cel mai chibzuit”, care-și face datoria față de zei, aducându-le „prisos de jertfe” și evitând confruntările cu lumea cerească.

Telemah are o listă de epitete auzite pe care și le-a însușit și le folosește: viteazul, vestitul, vrednicul în opoziție cu nenorocitul și mult pășitul. O situație aparte este reprezentată de sintagma „tată bun” cu varianta de superlativ inversată și un dativ etic „preabunu-mi tată”, construită parcă după modelul „părinte bun cu slujitorii săi”. Bătrânul Nestor are multe amintiri cu Ulise pe câmpul de luptă, dar preferă să se oprească asupra momentelor grele din sfatul bătrânilor, în care s-a putut baza pe agerimea minții acestuia, pe echilibrul și puterea lui de înțelegere. „Bălanul” Menelau repetă aceleași epitete : bietul, viteazul, vestitul, care primesc valori noi prin modul în care se raportează la Ulise, un „scump prieten”. Frumoasa Elena adaugă epitete noi „neînvinsul” și netemătorul celor deja cunoscute : vestitul și istețul și evocă un episod din războiul troian pentru a-i arăta lui Telemah că Ulise are puterea de a domina suferința, de vreme ce a fost capabil să și-o provoace singur, când, în chip de rob, s-a furișat în tabăra troienilor.

Adjectivele vestitul, măritul, slăvitul și insistența cu care sunt repetate atrag atenția cititorului că Ulise nefiind recomandat de renumele insulei natale sau al părinților săi, a „trudit” pentru făurirea gloriei sale prin cel puțin trei mijloace, care pot rezulta din gruparea celorlalte epitete, fiecare fiind o marcă prin care acest personaj a intrat în veșnicie :

- viteazul, neînvinsul, netemătorul – marcă a forței și vitejiei;
- înțeleptul, istețul, agerul, chibzuitul – marcă a înțelepciunii;
- dibaciul, îndemânaticul – marcă a iscusinței și a astuției.

Aventurile lui Ulise reprezintă nu numai partea prin care Homer rămâne integral în domeniul legendar, dar și modalitatea cea mai simplă de a „mâna” cititorul unde își dorește, câștigându-i pentru totdeauna favoarea și admirația. Ele nu sunt fapte asumate de personaj, ci un fel de obligație la care este supus de puterea zeilor, respectiv de Poseidon, față de care Ulise face greșeala de a fi scos ochiul ciclopului, de fapt aproape singura lui greșală, care va deveni apoi motorul tuturor încercărilor sale. Deși este forțat de voința divină să înfrunte ciclopi, lotofagi, lestringoni și alte ființe monstruoase ca Scyla și Caribda, Ulise invocă mereu bunăvoința zeilor, de parcă ar fi nesigur de sine, (deși siguranța de sine este legată în primul rând de cunoașterea țintei și Ulise nu-și dorește decât să se întoarcă în Itaca), chiar se mândrește cu protecția zeilor când risipește îndoielile fiului său Telemah în legătură cu sortii de izbândă în pedepsirea mult prea

numeroșilor pețitori și evită confruntările cu forțele divine, exceptând momentul când spune că nici zeul mărilor nu-l va putea vindeca pe Polifem, și atunci referindu-se nu la o slăbiciune a lui Poseidon, ci la o limitare a puterii acestuia. Pentru „necăjitul” Ulise planurile zeilor sunt mistere, semne, un angrenaj de sancțiuni și prohibiții pe care mai întâi se străduiește să le înțeleagă cât mai bine cu putință și abia după aceea trece la fapte concretizate în atitudini parțiale, prudente, „diplomatice” în vederea menținerii unui echilibru cu adversitățile existenței. Aceasta este o cale sigură și înțeleaptă de a readuce lucrurile răsturnate de forțele exterioare la starea anterioară, aceea de a domni ca un „părinte bun” peste itacieni, având alături soția credincioasă și iubitul său fiu. Ulise duce la bun sfârșit acest proces de „restaurație” și devine figura stilizată a înțeleptului în lupta cu numeroasele forme ale viciului și ispitei : plăcerea, voluptatea, lăcomia, agresivitatea, aroganța, desfrâul, risipa, simbolizate de ciclopi, lotofagi, antropofagi, Scyla, Caribda, doar sirenele fiind o atracție aparte către cunoaștere, studiu și perfecționare spirituală. Astuția practică de Ulise, fie la Troia, fie pe drumul de întoarcere, fie în Itaca, a favorizat instalarea chiar generalizarea caracteristicii de maestru al vicleniei, care a atras după sine interpretări facile și injuste în detrimentul adevăratelor sale calități : răbdare și dârzenie, îndrăzneală și echilibru, renunțare și responsabilitate, inteligență și iscusință, forță și voință robustă. Știm că cea mai mare parte a întâmplărilor trăite de Ulise sunt povestite de protagonist la curtea lui Alcinoi cu un ton egal, calm, având un tonus interior aproape constant și o cursivitate care nu numai că impresionează cititorul, dar și sugerează o anumită detașare, seninătate și măreție sufletească.

Poate nu totdeauna suntem de acord cu limitările descoperite în poezia homerică „ieșită din faptul unei lumi cu un divin intim legat cu umanul”(Lovinescu,1973,322), fie atunci când neglijează condițiile de loc, de timp și fenomenele devenirii istorice, fie pentru că evoluează cu simplitate pe firul central al acțiunii, prezentându-ne un material epic subordonat unei forțe din afară, ineluctabile și scos din contextul vieții cu complicațiile ei, fie pentru că oamenii sunt zugrăviți sub un aspect unic și mișcați de câteva motive simple, dar prestigiul lui Homer a rămas viu și „orice lucru pe care sufletul omenesc ar dori să-l învețe se află la Homer”(Buffiere, 1987, XVI).

Odiseu – erou mitologic și personaj literar

Eroul din *Odiseea*, Odysseus în greaca clasică, transformat în Olixes / Ulixes de romani (Marinescu-Himu,1972,48) de la forma Olyseus găsită în inscripțiile de pe vase și înlocuit adesea prin metonimia Ithacus de către scriitori, este eroul cel mai cunoscut din întreaga Antichitate, fiul lui Laerte și al Anticleei. (În conținutul lucrării vom folosi pentru eroul *Odiseei* forma numelui de Odiseu sau Ulise, în conformitate cu operele cercetate). Din partea tatălui, bunicul său era Arcisios, (menționat în *Odiseea*) care trecea uneori drept fiul lui Zeus și al Euriodiei, alteori al lui Cefal, sau chiar al lui Cileu, el însuși fiul lui Cefal. Din partea mamei, *Odiseea* îl indică pe Autolicos drept bunic și, prin urmare, Hermes îi era străbunic. Dar există și o variantă în care Anticleea, înainte de căsătoria cu Laerte, fusese iubită de Sisif, iar micul Ulise ar fi fost, de fapt, fiul acestuia (versiune urmată de tragicii greci, necunoscută poemelor homerice). Ulise s-a născut în Itaca, insulă de pe coasta de apus a Greciei, la nord-est de Ceralonia, în Marea Ionică, mai exact pe muntele Neriton, într-o zi când fusese surprinsă de ploaie și drumul îi fusese tăiat de apă. Această anecdotă are la bază un joc de cuvinte referitor la numele de Odysseus care era interpretat drept un fragment al expresiei grecești care semnifica: „Zeus ploua pe drum”. O altă interpretare a numelui eroului este legată de Sisif care îl numise Odysseus pe copil, pentru că el însuși era detestat de multă lume și acest cuvânt în limba greacă însemna „a fi odios”. Ca fiu al lui Sisif s-ar fi născut în Alalcomenes, în Beoția, atunci când se întorcea în Itaca împreună cu Laerte, și, în amintirea locului în care se născuse Ulise, ar fi dat numele de Alalcomenes unui sat din Itaca (Grimal,2003,499). O tradiție târzie consideră că Ulise fusese unul dintre elevii Centaurului Chiron, ca și Ahile (Ibidem,499).

Homer și-a selectat materia dintr-un ansamblu de poeme, care formau vastul ciclu al legendelor lui Ulise și, ordonând părțile, pe care le alegea după regulile artei sale, a știut să dea poemului o puternică unitate, pe care i-o conferă, în primul rând, exemplara personalitate a eroului său. „Ba mai mult, rapsodul de geniu care a asamblat nenumăratele legende despre Ulise-Odysseus a găsit și un mijloc minunat de a racorda acțiunea epică a *Odiseii* de cea a *Iliadei*, făcându-l pe inventatorul << calului troian >> să

<<plece >> dintr-o epopee într-alta, să << plece >> dintr-o victorie într-alta, cucerind pentru greci și pentru europeni marea cu nesfârșitele ei întinderi” (Dumitrașcu, 2002, 250). Ulise este omniprezent: în *Iliada* stabilește condițiile căsătoriei Elenei cu Menelau, incluzând clauza care a și declanșat războiul troian, deși la început are o ezitare de a pleca la Troia (se preface nebun), îl descoperă pe Ahile ascuns printre fiicele lui Licomede, o ademenește pe Ifigenia la altarul jertfei spunându-i că o așteaptă căsătoria cu Ahile, îl recuperează pe Filoctet prin vicleșug, fără de care căderea cetății lui Priam era imposibilă, pătrunde ca spion în cetatea Troiei luând legătura cu Elena, le sugerează stratagema construirii calului troian, chiar conduce soldații ascunși în „pântecele ” calului, este „distrugătorul Troiei”, deci este un bun strateg, un șef cu o mare autoritate, un orator subtil, un mare diplomat și un om cu teamă și respect față de zei, care „[...] vede în destin un sistem de sancțiuni, de prohibiții la un nivel suprauman. [...] Când peregrinul Ulise, forțat de voința zeilor, are de înfruntat ciclopi, lotofagi, lestrigoni (antropofagi) și alte forțe monstruoase, el, invocă bunăvoința divinității, neîncrezător în sine”(Ciopraga, 1978, 8, 9).

În *Odiseea*, dimpotrivă, toate aventurile, pe care le plăsmuise imaginația populară a oamenilor de mare, par a se fi revărsat asupra sa. El le concentrează pe toate, devenind omul care a văzut popoare numeroase, le-a cunoscut obiceiurile, a îndurat primejdiile mării salvând viața sa și pe a oamenilor săi. Arta lui Homer îmbogățește cu împrejurări vii, neprevăzute și diverse, banala povestire a întoarcerii soțului, care a stat la originile îndepărtate ale *Odiseei*. Odată cucerită Troia, după zece ani de asediu, Odiseu nu se gândește decât să se întoarcă mai repede în Itaca. Nici ținuturile înspăimântătoare populate cu monștri, nici pericolele de pe mare nu îi abat nestrămutata hotărâre și dorință de a ajunge acasă. Astfel *Odiseea* este povestea a zece ani de întoarcere, este lupta împotriva capcanelor mării, o mare încă neîmblânzită, apoi, când eroul ajunge acasă, este lupta împotriva pretendenților care îi asaltaseră soția, îi mâncaseră o parte din avere, pe scurt este povestea „restabilirii unei fericiri familiale” (Bonnard, 1967, 77). Îmbarcați pe o corabie fără punte, cu o singură pânză, expusă curenților furtunilor, Ulise și oamenii săi navigau aproape de țărm datorită nevoii de hrană și apă (stocurile fiind limitate de mărimea corabiei) și debarcau pentru aprovizionare în ținuturi locuite de oameni

sălbatici, chiar ciclopii antropofagi cu un singur ochi, care le vor pune viața în pericol. În insulele mării există, de asemenea, frumoase zeițe care rețin pe navigatori în desfătărilor și capcanele iubirii lor, printre ele Circe (*Od*,X,308-362), care transformă camarazii lui Ulise în porci. Ulise îi salvează fiind ajutat de Hermes să reziste farmecelor zeiței și să-i smulgă secretul vrăjii. Episodul sirenelor (*Odiseea*, XII, 197-238): femeile-păsărizâne care atrag pe marinari, cântând cu o voce minunată și provocându-le moartea reprezintă altă provocare pentru Ulise, singurul navigator care se bucură de cântecul lor magic și supraviețuiește, fiind legat cu frânghii de catargul corabiei, împreună cu însoțitorii săi cu urechile astupate cu ceară. În felul acesta, pentru a gusta o frumusețe interzisă muritorilor de rând, Ulise înfruntă un risc teribil și triumfă asupra lui. Nimfa Calypso (*Odiseea*,V,1-300) îl primește cu pătimașă dragoste în peștera ei pe Ulise, care după șapte ani tânjește după Itaca și, așezat pe o stâncă de pe țărm, privește fără ținută întinderea fără sfârșit, care-l desparte de soția sa, de fiul său, de ogrorul plantat cu viță-de-vie și măslini. Porunca divină o silește pe Calypso să îi dea lui Ulise unelte și materiale cu care să-și construiască o plută (*Odiseea*, V, 301-356), pentru a înfrunta, nu fără teamă, vasta întindere de ape.

Aceste întâmplări, din care poetul *Odiseei* a făcut niște minunate povestiri, arată că pentru poporul grec din epoca homerică, marea, oricât de plină ar fi de primejdii, nu este mai puțin plină de atracții. Ulise se teme de mare, dar în același timp o și iubește și vrea să o stăpânească pentru plăcerea sa. Această întindere fără margini, a cărei amintire, spune el, îi „zdrobește inima”, este totodată pentru el, marea seducătoare. Așa gândește fiecare grec care străbate mările în căutarea de bogății și teren fertil pentru agricultură. Așa că ținuturile de dincolo de mări, în aceeași măsură ca și teama își exercită atracția. Și nu este vorba numai despre gustul de câștig, ci nesfârșita curiozitate a poporului grec, ca și a lui Ulise, pentru lume și miturile sale. Ulise nu rezistă niciodată dorinței de a vedea lucruri stranie.

În peștera Ciclopului, cu toate rugămintele însoțitorilor lui, el pătrunde din curiozitate. El speră să obțină de la uriaș prin puterea convingerii, darurile de ospitalitate, care se obișnuiește a se oferi străinilor, dar mai ales vrea să vadă această ființă ciudată, acest uriaș care nu este mâncător de pâine. Există la Ulise un sentiment profund de uimire, cu